

VITÉZ JÁNOS ESZTERGOMI ÉRSEK ÉLETE

Messere Giovanni, Esztergom érseke, szlapon eredetű volt. Kiválóan értett a hét szabad művészethez, igen nagy hittudós volt, aki jártas volt mind az antik, mind a spekulatív teológiában. Abban az országban — mielőtt érsekké lett volna — több tisztséget viselt, minthogy a nép körében általános tiszteletnek örvendett, olyannyira, hogy az ország ügyeiben úgy dönthetett, ahogy csak akart. Miközben László király Csehországban tartózkodott, Czillei gróf és Hunyadi János fia között véleménykülönbség támadt, összekaptak és fegyverükhöz nyúltak; Hunyadi János fia felkoncolta Czillei grófot. Amikor a király ezt meghallotta, igen nagy haragra gerjedt, elfogatta az ifjút és a nyilvánosság előtt lefejeztette; öccsét Mátyást pedig — a jelenlegi király — börtönbe vettette. Történt azonban, hogy László királyt Csehországban megmérgezték, aki ott meg is halt; Mátyást ekkor kiszabadították a börtönből és az ifjú Magyarországra ment, ahol az érsek az egyházi és világi rendeket rávette, hogy királlyá válasszák; akkora volt az érsek tekintélye abban az országban, hogy nyugodtan állíthatjuk: az ő érdeme volt, hogy a rendek és a nép Mátyást királlyá választották. Nagyon különböző ennek a két testvérnek a sorsa: az egyiket lefejezték, a másik, aki börtönben sínylődött, király lett. S mindez, amint mondtuk volt, az érsek érdeme volt. Minden nagy szolgálatért azonban hálátlanság a fizetség. Miután a királyt erre a magas méltóságra emelték, amelyre ő maga gondolni sem mert volna, tudván azt, hogy az érsek igen bölcs férfiú, az állam egész kormányzásának ügye az érsek kezébe került. Semmi sem történhetett, hogy véleményét vagy tanácsát ki ne kérték volna. Akkora bizalommal viseltetett a király az érsek iránt, hogy ritkán fordult elő nap, hogy ne ment volna el az érsekhez, vagy az érsek ne látogatott volna el a királyhoz; s ha valaki bármit is akart az uralkodótól, mindig előbb az érsekkel kellett beszélnie.

Ennek az érseknek minden cselekedete az erényes dolgok felé irányult, s istenfélő, tisztalelkű férfiú volt. Első gondjai közé tartozott, hogy gyönyörű könyvtárt alapított és azt akarta, hogy ebben minden szaknak meg legyenek a maga kötetei; ezért Itáliában, sőt azon kívül is kerestetett könyveket. Sok könyvet, amit megszerezni nem tudott, Firenzében lemásoltatott, a költségekkel egyáltalában nem törődött, csakhogy szépek és hibátlanok legyenek. Azzal, hogy a megszerezhető összes könyveket, mind az eredeti munkákat, mind pedig a fordításokat, meghozatta, nemesebbé tette hazáját; s kevés olyan latin nyelven írott könyv volt abban az időben, amely könyvtárában ne lett volna meg.* De nem elégedett meg ennyivel, hanem több ifjút küldött Itáliába, hogy azok ott költségén tanuljanak,

* V. Ö. FRAKNÓI VILMOS: *Mátyás király budai könyvtára*, Budapest, 1927. 13. l.

VÁRADY IMRE: *La letteratura italiana e la sua influenza in Ungheria*. Roma 1934. Ist. per l'Europa orientale. I. kötet, 66. l.

s bőven ellátta őket könyvekkel, pénzzel és minden egyébbel, amire csak szükségük lehet. Nemcsak azt akarta, hogy ezek az ifjak a latin irodalommal megismerkedjenek, hanem a göröggel is. Többek között Ferrarába, Guerino mester iskolájába küldte messere Giovannit, Pécs későbbi püspökét, aki igen jól elsajátította a latin és görög nyelveket, nagyszerűen fogalmazott mind prózában, mind versben, s minden tekintetben egyike lett a legkiválóbb embereknek, akik ebben az országban éltek, amint azt majd az ő életrajza elmondásakor látni fogjuk. De ennyi sem volt elég! Budán pompás intézetet létesített és az Itáliában található legkiválóbb férfiakat hívta meg, nem törődve azzal, hogy mennyi a fizetésük; s azt akarta, hogy itt minden fakultásból előadásokat tartsanak. Festőket, szobrászokat, műasztalosokat és egyéb iparosokat hozatott, hogy nemesebbé tegyék hazáját, mely akkor nagy sötétségben volt. Mjútán nrindezeket a dícséretreméltó dolgokat megszervezte és palotája, melyben egész sora élt a kiváló férfiaknak, szigorú rendhez alkalmazkodott; dícséretes, mélyen vallásos életet folytattak itt és az érsek tanujelét adta erényeinek és életétől távol állt minden bűn. Dícséretreméltó viselkedése, képzettsége és életének tökéletessége miatt Őeminenciájának híre nemcsak abban az országban terjedt el, hanem Itáliában is, különösen pedig a pápai udvarban, olyannyira, hogy szóba került bíborosi kinevezése is; ha megérte volna, erényeivel el is nyerte volna ezt a kitüntetést.

Mindazok, akiknek úgy tűnik, hogy a szerencse kedvez nekik, őrizkedjenek ellenségeiktől. A király, mint ahogyan azt a legtöbb uralkodó teszi, kezdett megváltozni, nem követte az érsek jótanácsait, és a kormányzásban egy német püspök tanácsait kérte ki, aki az udvarban élt. Ez azonban nem volt nagytekintélyű férfiú, sem alkalmas nem volt arra a szerepre, amit a király szánt neki, lévén kevés tekintélye abban az országban. Az érsek látván, hogy hatalmától megfosztották és azt olyasvalakire bízták, aki korábban az ő udvarában élt, nagyon rossznéven vette ezt, mert úgy érezte, hogy nem érdemelte meg a mellőzést. Ennek ellenére a békesség kedvéért mindent elkövetett. De hatalma, amelyet bírt volt, napról-napra csökkent, s főleg azért, mert a király előtt egyszer jóindulatúlag kifogásolta ezt a kormányzást, amely nem csupán neki nem tetszett, hanem azoknak sem, akik az ország vezetői voltak. Esztergom érseke, látván, hogy a király nem becsüli őt többé, s mindent arra a német püspökre bíz, nem tudta elviselni, hogy hálátlansággal fizessenek mindazért, amit ő az országért tett volt. Elhatározta, hogy élni fog hatalmával, s ezért, minthogy nagy tekintélynek örvendett külföldön is, tárgyalni kezdett Lengyelország királyával, hogy az foglalja el a magyar trónt. Lengyelország királya igen hatalmas volt és országa határos volt Magyarországgal, s senki sem volt, aki hathatósabban léphetett volna fel, mint ő. Az érsek tárgyalásaival elért annyit, hogy az hatalmas sereggel vonult Magyarország ellen. Látván ezt Magyarország királya, úgy tűnt neki, hogy elveszti országát, s kevés reménnyel tekintett sorsa felé. Mikor a király belátta ezt a fenyegető veszedelmet, ki akart békülni az érsekkel, visszaadva annak minden hatalmát, csakhogy a lengyel király seregével kivonuljon az országból, s mindent elkövetett, hogy az érsek meglegedését elnyerje. A pécsi püspök, aki Olaszországban nevelkedett és jobban ismerte az emberi esendőséget, mint az érsek, aki igen könnyenhívó ember volt, több

ízben üzent az érseknek, hogy ne bízzék a királyban, aki őt rá akarja szedni, s alighogy a lengyel király kitakarodik az országból, a király az érsek ellen fog fordulni, hisz minden fogadkozás csak arra szolgál, hogy a lengyel királyt távol tudja országától. S nem csak egyszer, hanem több ízben is üzent az érseknek, felhíván figyelmét arra, hogyha meghallgatja a királyt, az később biztosan ellene fordul. A király ebben a veszedelemben egyebet sem tett, mint követeket küldözgetett az érsekhez és esküdözésekkel meg fogadkozásokkal arra akarta rávenni, hogy a lengyel király vonuljon ki országából; s sikerült is meggyőznie az érseket, aki teljesítette kérését. Pécs püspöke, aki biztatta volt az érseket, hogy semmi áron sem hallgasson a királyra, megbetegedett; s a király, aki tudta, hogy ő volt az, aki az érseknek tanácsokat adott, üldözni kezdte a szerencsétlent, aki — súlyos betegen — kénytelen volt külföldre menekülni.

Amint Magyarország királya látta, hogy a lengyel király kitakarodott országából és minden közvetlen veszélytől megszabadult, s minthogy kivette volt az érsek kezéből annak egyetlen fegyverét, a lengyel király támogatását, és így magyar királyi méltóságában megmaradt, azon törte a fejét, hogyan büntesse meg az érseket, aki mielőtt a lengyel király kivonult volna, csak a király ígéretét bírta. Mivel a király akkor Budán tartózkodott, nem késlekedett soká, hogy az érseken bosszút álljon, hanem azonnal üzent neki, hogy menlevéllel Budára jöjjön. Mint-hogy azonban annak ez nem volt elég, hanem biztonságáért még különleges záradékot is kívánt, a király azt is megadta neki. Így, minthogy a király sürgette, az érsek Budára jött, s alighogy megszállt palotájában, a király, aki értesült megérkezéséről, azonnal körülvette a házat és elrendelte, hogy fogják el, nem lévén tekintettel még arra sem, hogy az érsek felszentelt egyházi személy, s nem törődve azzal, hogy szavát megtartsa, s arra sem gondolva, hogy az érseknek köszönhette királyi méltóságát, sőt királyi adott szavát sem tartotta meg és a menlevél ellenére megszegte ígéretét. Az így elfogott szerencsétlen érseket a király elé vezették. Az látván, hogy ilyen magas állásból ily nyomorúságba zuhant le, kétségbeesett, mikor tudatára ébredt, hogy hová vezetik, mert tisztában volt azzal, hogy semmi reménye sem lehet. Abban az országban a legtöbb püspöknek jól felfegyverzett vára van, amely saját biztonságuk megvédésére szolgál. Ennek az érseknek Esztergomban volt egy vára, amely a világ legszebbjei közé tartozott s amely minden védelmi eszközzel jól fel volt szerelve; nagyrészt maga az érsek vétette fallal körül a várat és rendeztette be gyönyörű termekkel; s ezekben helyeztette el nagyszerű könyvtárát, s ebben a várban volt minden vagyona is. Miután a király Esztergom szerencsétlen érsekét börtönbe vettette, elindult, hogy birtokába vegye annak a várat. Az érsek üzent a várnagynak, hogy adja át a várat, az azonban nem volt hajlandó ezt megtenni. A király erre megüzente neki, hogy kivégeztesse az érseket, ha a várparancsnok át nem adja a várat; a várnagy azonban szilárdan és határozottan kitartott szándéka mellett. Mindenki elképzelheti, hogy milyen helyzetben volt az érsek. A várnagy, aki igen gyakorlati gondolkozású ember volt, kijelentette, hogy nem adja át addig a várat, amíg az érseket szabadlábba nem helyezik és szabad elvonulását nem biztosítják. Látván a király, hogy ezt az igen erős várat csak tárgyalások útján veheti be, elhatározta, hogy az érseket kisszámú

kíséretével együtt szabadlára helyezi, csakhogy megszerezhesse a várat. Miután ez megtörtént, az érsek bevonult várába és átadta azt a királynak. Az érsek, mikor látta, hogy a király most békében hagyja, bár őrizet alatt tartja, s látván, hogy ily magas polcra ekkora nyomorúságba került és a király ennyire megcsalta, igen szívére vette a dolgot, hogy nem élt soká ; igen elégedetlenül halt meg és minden vagyonát a király örökölte. Jaj annak, aki nagyon bízik az emberekben ! Az érsek egész életében mindig pártját fogta a népnek, a főuraknak és a nemeseknek, mégis ebben a végső szükségben senki sem akadt, aki megvédte volna. Tanuljanak a hatalmasok ennek az érseknek a példájából, s lássák, hogy mennyire nem lehet megbízni az emberekben, ha nem válogatjuk meg jól bizalmunk tárgyát. Aki megírja ennek az érseknek az életét, csodálkozva láthatja, hogy a sors forgandósága mennyi változatán ment keresztül.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár